

παρά τῃς Ἑλλάδος ἐμελλεν ὁ πολιτισμὸς τὴν νέαν αὐτοῦ κατοικίαν νὰ ἐκλέξῃ. Καὶ τὰ πάντα ἐφαίνοντο προσφορώτατα· θάλασσα μὲν καὶ νῆσοι σποράδες ἐν μέσῳ διαθεσιμῆναι, ὡς σταθμοὶ μικρὸν ἀπ' ἀλλήλων ἀριστάμενοι πρὸς εὐχεραστέραν μετὰβασιν τοῦ πολιτισμοῦ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην· ἐκείθεν δὲ ἡ Εὐρώπη ἀναριθμήτους ἀνοίγουσα πρὸς τὴν θάλασσαν κόλπους, ὄρμους καὶ πορθμούς· ὄντως δὲ ἡ Ἑλλάς καὶ τὸ Αἰγαίον ἀπεδείχθησαν ἡ κατ' ἐξοχὴν κατοικία τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ νέου κόσμου· ἐξ Ἑλλάδος περιῆλθεν εἰς Ἰταλίαν. Ἡ Ἰταλία ἐστὶν ἡπειρὸς μεῖζον τῆς Ἑλλάδος· ἐστὶ δὲ καὶ χερσόνησος πανταχόθεν πρὸς τὴν θάλασσαν ἀναπεπταμένη, καὶ ἐντεῦθεν ὁ πολιτισμὸς ὁρμαίνεται εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς στάδιον δηλαδὴ τῆς Ἑλλάδος εὐρύτερον. [ἔπειτα.]

ΟΔΟΠΟΡΙΚΑ.

Ὁ κατερειπωμένος Ἡρώγος.

— Δὲν ἀμφιβάλλω, μ' εἶπεν ἡ Χρ., φυλλομετρούσα τὸ λευκώμα μου (album), ὅτι θὰ εὔρω τι καλὸν ἐνταῦθα.

— Ὅποιον, Κυρία μου; ἠρώτησά ἐγὼ, βλέπων ἀσκαρδαμικτεῖ τὰ φύλλα τοῦ λευκώματος, ἐφ' ᾧ περιεφέροντο οἱ ἄβροϊ καὶ ἀγνοὶ δάκτυλοι τῆς παρθένου καὶ τῶν ὁπίων τὴν τύχην ἐζήλευον.

— Ἀνεκδοτόν τι, διήγημά τι.

— Δυστυχῶς, Κυρία μου, ἡ ὁδοπορία μου ὑπῆρξεν ἄγονος περὶ τὰ ταυαῦτα. Κατὰ τοῦτο, φαίνεται, εἶχον τὴν τύχην τῶν λοιπῶν ὁμογενῶν· μόναι τῶν Εὐρωπαϊῶν καὶ ὁδοπορίαι πλήθουσιν ἀνεκδότων καὶ διηγημάτων, ἐν οἷς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ ὁ συγγραφεὺς παρίσταται ἐνεργῶν, εἴτε διότι αὐτοὶ εἰσὶν εὐτυχέστεροι ἡμῶν ὡς πρὸς τοιαῦτα, εἴτε διότι ἐπὶ τούτῳ καὶ μόνῳ ὁδοποροῦσιν, ὅπως δηλαδὴ ἐκ τῆς θέας ξένων τόπων ἐμπνεόμενοι, πλάσσωσι τι, ἐνῷ ἡμεῖς, ἐφ' ἑτέρῳ τινι σκοπῷ ὁδοποροῦντες καὶ ὑφ' ἑτέραν τινὰ ἐποψὴν ἐρευνῶντες τὰ πράγματα, ἔχομεν καὶ διάφορον ὄλιως τὸ ἐξαγόμενον—ὥστε,

δυστυχώς, δὲν δύναμαι νὰ ἐκανοποιήσω τὴν περιέργειάν Σας· ἄλλως, τὸ κατ' ἐμὲ, εἰς τὴν παρούσαν ὁδοιπορίαν, ἂν ἐξαιρέσητε τὴν εὐτυχίαν τοῦ ὅτι Σας ἐγνώρισα, δὲν ἔχω

— Ἄφρατε κατὰ μέρος, μὲ διέκοψεν εἰπούσα ἡ Χρ. . . , τὰς παρισινὰς ψυχρολογίας μὴ τὰς ἀνάγητε εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐξαγωγίμων ἐμπορευμάτων.

— Ἀδικεῖτε ἐαυτὴν μᾶλλον ἢ ἐμὲ, Κυρία μου, εἶπον ἐγώ, ὑποθέτουσα ὅτι, μεθ' ὑμῶν λαλῶν, δύναμαι νὰ μεταχειρίζωμαι παρισινὰς ψυχρολογίας.

Καὶ ἐν τούτοις ἡ ὠραία κόρη ἠκολούθει φυλλομετρούσα.

Αἴρνης οἱ δάκτυλοί της ἔμειναν ἀκίνητοι καὶ ἡ προσοχὴ της ἐτάθη εἰς μικρὸν τι τοπίον (paysage).

Τὸ τοπίον παρίστανε πύργον μεσαιωνικόν, κατερειπωμένον καὶ ὀκνοδωμένον ἐπὶ βράχου, αἰωρουμένου ἰκκνῶς ὑπεράνω τῆς θαλάσσης.

— ὦ! ἀνέκραξεν ἡ Χρ. . . , πόσον ἀγρία ἡ πρόσοψις τοῦ τοπίου τούτου!

— Ἀγριωτέρα, Κυρία μου, ἤθελε Σας φανῆ ἐν πραγματικότητι — ἐδῶ μὲν βλέπετε τὰς δύο τοῦ πύργου πλευρὰς κατερῆρημένας καὶ καταρρέουσας· βλέπετε τὴν πύλιν αὐτοῦ κερωσμένην καὶ πέτρας καταρρογάδας κύκλω, δύο κύματα παρὰ πόδας τοῦ βράχου καὶ ἓνα λόφον εἰς τὸ βάθος . . . ἄλλ' ἂν εὐρεθῆτε ποτὲ ἐκεῖ ἐπιτοπίως καὶ περιθεαθῆτε κύκλω, ὦ! θέλετε φρίξει συγχρόνως καὶ ἀπορήσει· ἀπορήσει μὲν, διότι εἰς μικρὰν τοῦ βράχου ἀπόστασιν ὑπάρχουσι λόφοι κατάρυτοι καὶ χεριέντες, φύσις ὠραία καὶ ἡδὺ εἰωδιάζουσα· φρίξει δὲ, διότι τὸ μέρος, ὅπου κεῖται ὁ πύργος, ὡς βλέπετε, καὶ τὰ παρακείμενα εἰσι ξηρὰ, κατάξηρα, ἔρημα, ἱκανὰ μόνον νὰ ἔλκωσι τὴν προσοχὴν τοῦ ζωγράφου καὶ τοῦ ποιητοῦ· ἡ φύσις, φαίνεται, ἠθέλησε νὰ τεθῆ εἰς ἀρμονίαν μετὰ τῶν ἐρεπίων τοῦτων καὶ τούτου ἕνεκα ἀπεξεδύθη πάσης αὐτῆς καλλονῆς, περιορίσθη δὲ εἰς τὰ ῥάκη τοῦ ἐπαίτου, οὕτως εἶπεν, εἰς χαμερπεῖς τινὰς βλαστοὺς μυρίνης ἔνθεν κἀκείθεν διεσπαρμένους· δὲν δισταίνει τις ν' ἀποκαλέσῃ τὸ μέρος ἐκεῖνο κατηραμένον. Ἄν περὶ ἀνατολὰς ἡλίου ἀναβῆτε τὴν βράχον τοῦτον, δὲν θέλετε εὖρη οὔτε κἂν μίαν ῥανίδα δρόσου· ἂν περὶ δυσμὰς, ἐκ τῆς κατηφείας καὶ σιωπῆς θέλετε ὑπολάβῃ ὅτι ἐπισκέπτεσθε λείψανα πυρκαϊᾶς τινος, λείψανα ζωῆς τινος ἀπεσβεσμένης· περὶ μεσημβρίαν ἀπέχετε, καθότι κινδυνεύετε νὰ καῆτε, — ὁ βράχος, ὁ πύργος οὗτος κεῖνται ἐκεῖ ὡς μνημεῖα κατάρως.

— ὦ! τί μὲ λέγατε! . . . ἄλλ' ἐν τοσοῦτῳ, ἐξ αἰτίας τῆς φρικώδους ταύτης περιγραφῆς, ἐλησμονήσατε νὰ μ' εἰπῆτε ποῦ εὐρίσκεται ὁ πύργος καὶ ὁ βράχος οὗτος.

— Εἰς τὴν ὠραίαν Ῥόδον, Κυρία μου.

— Πρὸς ἔπος, Κύριε πύργους τοιούτους ἀπαντῶμεν συνεχῶς εἰς τὰ μέρη μας· δὲν μὲ λέγετε διατί καὶ ποῖος ἔπισην αὐτοῦ; θὰ ἐξεύρετε βέβαια.

Ἐχάρην, ἀκούσας τὴν ἐρώτησιν ταύτην τῆς παρθένου, παρὰ τῇ ὁποίᾳ, πρὸς τὰ λοιπὰ προτερήματα, εὑρισκον καὶ τὸ τῆς φιλομαθείας. Ἡ οὐμιλία μας ἐλάμβανε χαρακτῆρα σπουδαῖον—καὶ τὴν χαρὰν μου δὲν ἐδυνήθη νὰ ὑποκρύψω.

Ἄλλ' ἐνῶ ἠτοιμαζόμην ν' ἀπαντήσω πρὸς τὴν ἐρώτησιν ταύτην, ἡ νεῆνις, μειδιώσα, προέλαθεν εἰπούσα·

— Σὰς παρατηρῶ ὅτι ἐπιθυμῶ μὲν καλλῆς περὶ τούτου πληροφορίας, ἀλλ' ἔσον τὸ δυνατόν συντόμως· μὴ νομίσητε ὅτι ἀναβαίνετε τὴν διδασκτικὴν ἔδραν σας, ὥστε πρῶτον μὲν νὰ μ' ἀρχίσητε μὲ τὰ ἱστορικὰ σας, τὰ ὅποια, εἰρήσθη ἐν παρενθέσει, θέλουσι μ' εὐχαριστήσῃ, ἐπὶ τέλους δὲ νὰ καταντήσητε εἰς λεπτομερείας εἰδικὰς ὥστε νὰ μ' εἰπῆτε καὶ τῶν ἀρχιτεκτόνων τίς πρῶτος ἔδωκε τὸ σχέδιον τῶν πύργων, καὶ νὰ μ' εἰσαγάγητε εἰς ἀδιέξοδον λαβύρινθον ἀρχαιολογικῶν γνώσεων καὶ τεχνικῶν λέξεων, ἐκ τοῦ ὁποίου τίς εἶδε πῶς καὶ ἂν ἐδυνάμην νὰ ἐξέλθω.

Ἐγέλασα· ὁ νέος οὗτος μαθητῆς καὶ ἐπεθύμει καὶ δὲν ἐπεθύμει νὰ διδαχθῇ—οὐχ ἦττον ὅμως ἐπεδοκίμασα τὴν παρατήρησιν αὐτοῦ, ἦν ὄφειλον πολλοὶ τῶν διδασκόντων νὰ ἐφαρμόσωσι· δὲν ἔπρεπε νὰ καταπονήσω τὴν διάνοιαν τῆς νεάνιδος δι' εἰδήσεων ἀνωτέρων τῶν δυνάμεων καὶ τῶν γνώσεων αὐτῆς.

Καὶ ἤρχισα οὕτω·

— Ὁ λαὸς μας, Κυρία μου, ἀμαθεία φερόμενος μᾶλλον ἢ ὀδηγούμενος ἐκ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ἀποδίδει εἰς πρόσωπα καὶ ἀφορίας διαφόρους· καὶ λίαν παραδόξως τὴν ἀνέγερσιν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος πύργων. Τὴν ἀρχὴν δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν παρ' ἡμῖν καθὼς οἱ πύργοι οὗτοι ξένοι εἰσι καὶ εἰς ξένους μεταστάντας ἐκ τῆς πατρίδος των καὶ κατακτῆσαντάς ποτε τὰς γαίας μας ἀνήκουσιν, οὕτω καὶ τὴν γένεσιν καὶ τὸν λόγον δι' ὃν ἐγένοντο παρὰ τοῖς ξένοις νὰ ζητήσωμεν ὀφείλομεν. Εἰς τρία τινὰ ἀποδίδουσιν οἱ σοφοὶ τῆς Εὐρώπης τὴν γένεσιν τῶν μνημείων τούτων—εἰς τὴν ἀτομικὴν ἄμυναν, εἰς τὴν ἀπληστίαν τοῦ ἀρχεῖν, καὶ εἰς τὴν πολυτέλειαν, ἀναλόγως τῶν περιστάσεων καὶ τοῦ χρόνου. Γνωρίζετε βεβαίως ἐκ τῆς ἱστορίας τὰ περὶ τῆς καθόδου τῶν βορείων ἐθνῶν, τὰ ὅποια, γοητευμένα ἐκ τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς καλλιότης τῶν μεσημβρινῶν τόπων τῆς Εὐρώπης, ἐπέδραμον καὶ κατέκτησαν τὸ πρῶτον, μετὰ ταῦτα δὲ, κατὰ σωματεία διηρημένα, ἤρχοντο διηκούντα καὶ ἀρπάζοντα τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην· γνωρίζετε ἐπίσης τὰ περὶ τῶν Σαρακηνῶν, οἵτινες διέτρεχαν πόλεις τε καὶ χωρία ἐν σιδήρῳ τε καὶ πυρὶ, βεβηλοῦντες πᾶν ὅ,τι ἱερὸν καὶ θεῖον· τότε οἱ ἰθαγενεῖς λαοὶ συνησθάνθησαν τὴν ἀνάγκην

τῆς ἀμύνης καὶ ἔσπευσαν ἠνοικοδομήσωσι τὰ φρούρια καὶ τείχη, ἅτινα κατηδάρισαν οἱ πρῶτοι ἐπιδραμόντες· τὸ μέτρον τοῦτο δὲν ἔλαβον αἱ πόλεις μόναι, ἔλαβον καὶ αἱ κωμοπόλεις, καὶ αἱ κῶμαι, καὶ τὰ χωρία, καὶ οἱ κτηματῖαι, οἵτινες, κατοικοῦντες τὰ κτήματά των, ἔζων ἐν εἰδει μικρῶν ἡγεμόνων, ἐν μέσῳ τῶν γεωργῶν, τοὺς ὁποίους, καλλιεργούντας τὰς γαίας των, ἀντήμειβον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τῆς δουλώσεώς. Οἱ ἀγαθοὶ οὗτοι δὲν περιωρίσθησαν εἰς τὸ ἐξασφαλίσαι ἑαυτοὺς τε καὶ τὰ κτήματα αὐτῶν· πρόσβησαν μέχρι καταχρήσεως καὶ βραβημῶν ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην· διότι τοῦ δικαιώματος, ὅπερ κατ' ἀρχὰς ἐδόθη αὐτοῖς, λόγῳ ἀμύνης, ἔκαρπον μετ' οὐ πολὺ χρῆσιν πρὸς αὐξήσιν περιουσίας, πρὸς ὑπερίσχυσιν ἀπὸ δικαιώματος ἀμύνης μετέστρεψαν αὐτὸ εἰς δικαίωμα ἐπιθέσεως ἢ ἀνικανότης καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν κρατούντων, μὴ ἀρκούσα νὰ προλάβῃ ἢ κἂν νὰ περιστείλῃ, ἀπ' ἐναντίας ἰδῆσεν ἐπὶ τὰ πρόσω τὸ κακόν· ἀναλόγως δὲ τῇ αὐξούσῃ παρουσίᾳ των, οἱ κτηματῖαι ἤγειρον πύργους πανταχοῦ ὅπου εἶχον γαίας καὶ ἐπὶ τέλους, ἀντερρίζοντες σὺν ἀλλήλοις πάνυ ἀναιδῶς, ἔφθασαν μέχρι τοῦ ἐπιτίθεσθαι κατ' ἀμοιβαίότητα, μέχρι τοῦ ἐμπλέκεσθαι εἰς μάχας συστηματικάς, ἐκ τῶν ὑπαιῶν, ὡς ἔν ἐπόμενον, οἱ ἀδύνατοι καὶ ἀθῶοι ἐζημιούντο ὡς ἐπιτοπολῦ. Ἰδοὺ, Κυρία μου, ὅποια ἡ ἀρχὴ τῶν πύργων τούτων. Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα θέλετε ἴσως μ' ἐρωτήσῃ πῶς εὗρέθησαν καὶ πόθεν οἱ πύργοι οὗτοι εἰς τὴν ἡμετέραν γῆν, ἐνῶ μέχρι τοῦδε ὁ λόγος ἦτο περὶ τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν ἐρωτήσιν σας ἀπαντῶ διὰ βραχέων. Τὸ τιμαριωτικὸν σύστημα διήρκει παρὰ τοῖς Ἀστικοῖς καὶ ἐτὶ καὶ μετὰ ἀκόμη τὰς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἀστικὰς δυναστείας, ὥστε, ἐπὶ τῶν δυναστειῶν τούτων, ἀνήγειραν αὐτοὺς κατὰ τόπους, ἰδίως ἐν Παλαιστίνῃ, ἐν Κύπρῳ, ἐν Ρόδῳ, ἐν Χίῳ, ἐν Πελοποννήσῳ, οἱ δικαίωματι τῶν ὀνύχων καὶ τῶν ὀδόντων διανεμηθέντες τὴν γῆν τῶν πατέρων μας.

Τούτων λεχθέντων, ἡ νεῆνις ἐστέναξεν ἐκ βαθέων.

Μετὰ μικρὰν σιωπὴν, προσηλωθεῖσα εἰς τὸ αὐτὸ τοπεῖον, ἐπανελάβε, δεκνύουσα μου γέροντά τινα, καθήμενον ἐπὶ λίθου, δεξιόθεν τοῦ πύργου.

— Ὁ γέρον οὗτος ποῖος εἶναι;

— Ὁ γέρον οὗτος, Κυρία μου, εὗρέθη ἐκεῖ καθ' ἣν στιγμὴν ἐγὼ ἐξωγράφουν τὸ τοπεῖον· εἶναι κάτοικος τῆς Ρόδου καὶ ἡ ἱστορία αὐτοῦ εἶναι ἡ φρικωδέστερα σελὶς τῆς ἱστορίας τοῦ πύργου, σελὶς τὴν ὁποίαν, ἀγαθὴ τύχη, ἤκουσα ἐκ στόματος τοῦ ἰδίου γέροντος.

— Καὶ ἀκόμη σιωπάτε; εἶδες ἐκεῖ ἐγωϊσμόν, νὰ φυλάττῃ δι' ἑαυτὸν μόνον ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ τὸν γέροντα, ὅσα τῷ διηγήθη, καὶ ἐνῶ ἐγὼ ζητῶ παρ' αὐτοῦ διήγημά τι, ἀνέκδοτόν τι, νὰ μὲ λέγῃ ὅτι ἡ ἰστορία του ὑπῆρξεν ἄγνοος τῶν τοιούτων!

Και ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου τῆς νεάνιδος, ταῦτα λεγούσης, ἤλεγχε περιέργειαν ἄκρατον καὶ ἔφερε συνάμα τὸν τύπον διαμαρτυρήσεως δῆθεν κατὰ τῆς ἐπιμονῆς δι' ἧς τινος τὴν κατεβασάνισα ἐπὶ τοσοῦτον διὰ τῶν ἱστορικῶν διδαγμάτων μου.

Ἦγνόουν τίνι τρόπῳ ν' ἀπολογηθῶ—περιῆλθον εἰς ἀμηχανίαν.

Ἡ ἀγαθὴ κόρη μ' ἐξήγγεε τῆς ἀπορίας, χάριεν μειδιῶσα καὶ προσθεῖσα :

— Ἄλλ' ἑαυτὴν πρέπει νὰ αἰτιῶμαι· ὑμεῖς τί πταίετε; ἀπεκρίθητε εἰς ὅ, τι Σὰς ἠρώτησα, καὶ ἂν ὁ λόγος ἐξ ἀρχῆς ἐγένετο περὶ τοῦ γέροντος, μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης θὰ ἐγνωρίζον, πιθανὸν, πάντα τὰ περὶ αὐτοῦ.

— Εἶθε, Κυρία μου, πάντες οἱ κατηγορούμενοι εἶχον τοιοῦτους δικαστὰς ὅποῖος ὑμεῖς, εἶπον ἐγὼ τότε, συναλιῶν.

Ἡ κόρη ἐμειδίασε καὶ εὐγενῶς προτείνουσά μοι τὴν δεξιὰν προσέθηκε·

— Δὲν πιστεύω ὅμως ὅτι θ' ἀναβάλητε πλέον τὰ περὶ τοῦ γέροντος, ἄλλως θέλετε ἰδῆ ὅτι εἶμαι καὶ δικαστὴς ἀμειλιχός.

Ἔσπευσα ἀνυπερθέτως νὰ ἱκανοποιήσω τὴν ἐπιθυμίαν τῆς παρθένου.

— Ἐν πρώτοις, Κυρία μου, ἔπρεπε νὰ ἴδητε τὸν δυστυχῆ γέροντα τίνι τρόπῳ ἴστατο πλησίον μου, παρατηρῶν ἐν ἐκστάσει τὴν γραφίδα μου καὶ ἐστηριγμένος ἐπὶ τῆς ράβδου του· ἔπρεπε νὰ ἴδητε τὴν κατήφειαν τὴν διακεχυμένην ἐπὶ τοῦ προσώπου του, ὅπερ, καὶ τοι ἠλλοιωμένον ἐκ τῶν δεινῶν καὶ τοῦ χρόνου, ἤλεγχε ψυχὴν εὐγενεστάτην· ἔπρεπε νὰ ἴδητε πόσον συνεκινῆθη, ὅταν εἶδεν ἐν τῷ τελειοῦσθαι τὸ τοπίον· ἡ ράβδος ἔπεσον ἐκ τῶν χειρῶν του, μ' ἐξέτεινε τοὺς βραχίονας τρυφερά, ἤθελε νὰ περιχυθῆ τὸν τράχηλόν μου—ἀλλ' ὡς ἂν συνεστάλη, περιορίσθη εἰς τὸ ν' ἀπομάξῃ τὰ δάκρυά του τρέμων.

— Καλέ μου γέρον, τὸν εἶπον ἐγὼ, μὴ ὁ τόπος οὗτος Σὰ διεγείρη πικρὰς ἀναμνήσεις;

— ὦ! καὶ ὅποιας! ἀπεκρίθη.

— Ἰπομονή! ὁ θεὸς θέλει ἀνταμείψῃ τὴν γενναϊότητά σου. Ἐν τῷ χρόνῳ δὲ θέλεις εὖρη τὴν παρηγορίαν τῶν δεινῶν σου.

— Παρηγορίαν! τὴν παρηγορίαν μου, τέκνον, θέλω εὖρη εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, καὶ ποτὲ εἰς τὴν παροῦσαν.

[ἔπειτα.]